

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

Rodinná výchova, její základní problémy a východiska

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Vypracoval:
Vítězslav Fojtík

Brno 2005

„ Prohlašuji tímto, že jsem bakalářskou práci na téma Rodinná výchova , její základní problémy a východiska zpracoval samostatně a použil jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

Vítězslav Fojtík

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Ve Frýdku-Místku dne 15. března 2005

Obsah

ÚVOD

1. Rodina	1
1.1 Vymezení pojmu	1
1.2 Historie vzniku rodiny	2
1.3 Dílčí závěr	8
2. Rodinná výchova v ČR	9
2.1 Tradice rodinné výchovy	9
2.2 Funkce rodiny	11
2.3 Současná rodinná výchova	14
3. Základní problémy současné rodiny	18
3.1 Vzájemné vztahy a chování členů rodiny	18
3.2 Agresivita v rodině	23
3.3 Výskyt patologických jevů v rodině	27
3.4 Odraz zanedbané výchovy v kriminalitě	35
3.5 Dílčí závěr	36
4. Trestně právní aspekty špatné rodinné výchovy	37
5. Policie ČR a rodinná výchova	39
6. Možná východiska	41

Závěr

Resumé

Anotace

Použitá literatura

Úvod

Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem osobního soukromí.

Rodina si vytváří jisté konfigurace společenství (podsystemy) pro jisté účely. Jednotlivci se spojují proto, aby dělali závažná rozhodnutí (např. rodiče), aby sdíleli sex (manželé), aby pěstovali společný zájem (např. otec a děti), aby se posilovali ve své sexuální roli (matka a dcera), aby se definovali jako jedná generace vůči jiné generaci.

V těchto podsystemech také platí interakční zvyklosti, i ony mají svou rozhodovací hierarchii. Každý jednatel má své místo v mnoha takových podsystemech rodiny. Přecházením z role v jednom podsystemu do role v jiném podsystemu získává pocit odlišnosti, osobitosti a zvláštnosti.

Cíl práce

Rodinná výchova a zejména problémy spjaté s touto problematikou jsou jistě problémem celorepublikovým. Nejen proto jsem si vybral toto téma bakalářské práce, ale také proto, že při výkonu své profese se často setkávám s důsledky, které jsou způsobené špatnou rodinnou výchovou. Rodina je základním článkem státu jako takového a proto problémy, které se v tomto okruhu vyskytují jsou závažné a je jistě nutností tyto řešit. Cílem této práce bude hlavně poukázat na problémy současné moderní rodiny, na výskyt patologických jevů vznikajících v rodině, nezáměr a laxní přístup rodičů.

Použité metody: rozbor teoretických informací

Hypotéza

Současná rodina je rodinou zaměstnané ženy? Má na výchovu dětí vliv skutečnost, že oba rodiče pracují, podnikají a svým dětem věnují jen málo svého času? Odráží se tyto fakta na kvalitě výchovy a mají vliv na výskyt problémů v rodině?

1. Rodina

1.1 Vymezení pojmu

Rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukce člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity. Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí, orientuje dítě na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.

Každá rodina má svou vlastní vůni a každá v nějaké míře respektuje obecně závazná pravidla fungování společnosti. Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. Bez osobního, vysoce angažovaného zaujetí rodičů na osudu dětí by se děti vychovat nedaly. Bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám rovněž ne.

Rodina je těžko postradatelnou institucí i pro dospělého člověka. Mít stálého partnera a mít děti jsou přední hodnoty lidského života. Oně dospělý člověk opírá pocit vlastní hodnoty, pocit smysluplnosti své existence, na nich závisí jeho psychická pohoda i zdraví. Děti i partner dospělému zrcadlí jeho chování. Dospělý se svými dětmi znovu prožívá vlastní dětství a může se vyhnout chybám, které na něm spáchali jeho rodiče. Rodina dospělému zajišťuje jeho sociální pole.

Na druhé straně je rodina i zdrojem stresu. Děti jsou vydávány šanc rozmarům dospělých. Rodiče musí být dětem k dispozici stále, Ať unavení či odpočatí, nebo nemocní. Také dospělí se musí jeden druhému stále přizpůsobovat. Mnoho individuálních plánů se může uskutečnit jen se souhlasem partnera. V některých případech se jednotlivec musí zcela podřídit zájmu rodiny. Když to nedokáže a rodinu opustí, způsobí si psychický úraz. Radost z dětí a partnera má i svůj rub – starosti a úzkosti. (4).

1.2 Historie vzniku rodiny

Člověk dnešního typu se objevuje na naší planetě v mladší době kamenné. Archeologie je jediným vědním oborem, který může doložit způsob jeho života. Je jisté, že tento člověk žil ve skupinách, a je skoro jisté, že šlo o skupiny pokrevně spřízněné. Tito lidé se živili lovem a sběračstvím. Je pravděpodobné, že jejich společnost byla společností klanovou, že odvozovali svůj původ od společného mýtického předka. Badatelé tak soudí na základě analogie s takzvanými necivilizovanými společnostmi, které se na Zemi dají v několika odlehlých oblastech najít ještě dnes a jsou natolik málo ovlivnitelné jinými kulturami, že snad reprezentují původní typ organizace lidské společnosti.

Klan sdílí stejný náboženský kult, obývá společné teritorium, má vnitřní i vnější ekonomické vazby, uplatňuje pravidla dovolující a zakazující jisté sňatky. Klany jsou v některých společnostech řízeny radou starších, která může sloužit i jako soud. Nedokážeme si představit společnost, která by byla lidská a nebyla přitom organizována, neměla koordinované role jedinců, které jsou jim přiřčeny podle pohlaví, věku a společenského postavení. Předpokládá se, že o rozdělení práce podle pohlaví rozhodl v pravěku lov. Jakmile se lidé začali živit lovem, specializovali se na něj muži a ženy se specializovaly na sběračství.

Nejmenší jednotkou všech známých společností je rodina. Protože ji vytvořily všechny známé typy společností, předpokládáme, že existovala již v době kamenné. Oteplováním klimatu probíhajícího okolo desátého až osmého tisíciletí v zemích úrodného půlměsíce kolem Středozevního moře dovolilo lidem, aby se začali usazovat na jednom místě a aby zkoušeli pěstovat rostliny, později i chovat zvířata pro svou potřebu. Tato změna je obvykle označována jako neolitická revoluce. Usedlý způsob života ale nemusel okamžitě vyvolat změnu ve společenském a rodinném postavení mužů a žen.

Ženský princip, projevující se především rozením dětí a péčí o ně, byl posvátný. Kult ženského principu pěstovaly ženy – kněžky, šamanky a léčitelky. Ženy se specializovaly na výrobu keramiky, předení, tkaní a upravování potravin. Zdrojem obživy bylo především pěstování plodin, jehož se účastnili muži i ženy. Lov, tradiční sféra mužů, měl jen doplňkový význam. Muži měli své lovecké obřady, kterých se ženy nezúčastňovaly. Majetek se dědil z matky na dceru, tato kultura nevedla války.

Kultura žen byla postupně vyvrácena agresivnější válečnickou kulturou mužskou, jejímiž nositeli byly kmeny přicházející z nitra euroasijského kontinentu S postupujícím rozvojem vojenství, řemesel a obchodu, s diferenciací společenského postavení podle majetku, se

vznikem státu se do popředí společnosti, v rodině a také v náboženských kultech dostávají muži. V tzv. civilizovaných zemích si muži vedoucí postavení udrželi až do našeho století. Naše kultura je kulturou maskulinní, kulturou analytickou, kulturou zaměřenou na výkon a soupeření.

Situace rodiny se mění po neolitické revoluci probíhající kolem roku 8000 př.n.l. Soudí se, že to byly spíše ženy, které díky sběračským zkušenostem mohly začít s výsevem semen. Snad měly i iniciativu ve výrobě keramiky a v tkalcovství. Jakmile vznikla trvale obydlená sídla a trvale obhospodařovaná území, mohla se rozvinout řemesla, obchod a vojenství. Společnost se mohla diferencovat podle majetku. Vedoucí postavení ve společnosti a v rodinách získávají postupně muži a v civilizovaných společnostech si je udržují až do našeho století. Počet dětí v rodinách začíná stoupat, stoupá i počet obyvatel na jednotku území.

V době předklasické, homérské, tj. v 8. a 7. století př.n.l. byla řecká společnost organizována podle širokých rodů. Rod, genos, byl souborem rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od společného předka, uctívali ho a používali jeho jméno. Rod měl krále, který byl představitelem kultu a nejvyšším politikem, neměl však kompetence hospodářské. Na rozdíl od doby klasické měly ženy v těchto starších dobách větší volnost, mohly se například pohybovat na veřejnosti bez doprovodu. Rodina ovšem byla striktně patriarchální. Muži a ženy se oddělovali i při jídle, ale po skončení jídla mohly ženy k mužům přisednout. Mohly se účastnit rozmluv, mohly je někdy i řídit. Ženám příslušely všechny obvyklé domácí práce, včetně vaření, kromě přípravy masa – toto byla doména mužů.

Mužům se tolerovaly konkubíny, většinou to byly otrokyně. Levobožci mohli být otcem uznáni za legitimní potomky, pokud manželka neporodila syna. Před svatbou se slušelo, aby se o dívku ucházelo víc nápadníků, pořádaly se pro ně soutěže (řečnické, pěvecké, taneční, atletické), otec dívky z nich pak vybral nejlepšího. Svatba i narození prvního dítěte byly provázeny rituály, které měly neutralizovat nepříznivé síly. Věřilo se totiž, že na každé první věci a bytosti lpí kletba zrušitelná obětí. Proto se obětovala první díla, někdy i prvorození. Posvátná prostituce řešila obavu z prvního sexuálního styku. Po narození dítěte jej otec prohlédl a mohl jej zavrhnout, pokud mělo viditelnou vadu. Dítě se pojmenovávalo dvakrát – pátý den po narození bylo přijato do rodu, desátý den po narození dostalo vlastní jméno.

Řecká společnost klasické doby muže nutila ke sňatkům. Ve Spartě například hrozil mužům, kteří se odmítli ženit, trest. V jiných městských státech upadali dlouho svobodní muži do veřejného

opovržení. Muž se neženil z lásky. Ženil se proto, aby měl mužského následovníka, který by udržoval rodinný kult. Postavení ženy v rodině bylo podřízené. Ženy se zdržovaly převážně ve vyhrazené části domu, ven vycházely co nejméně, v majetnějších rodinách obstarávaly pochůzky a nákupy otroci. Ženy se vzdělávaly minimálně, jen doma a jen ve styku s ženskými členkami domácnosti. Vdaná žena pečovala o řádný chod domácnosti, co bylo za zdmi jejího domu, nemělo se jí týkat. Muž pobýval doma málo, s ženou komunikoval také málo, ba i žádoucí počet sexuálních styků s legitimní manželkou musel mužům doporučovat zákonodárce, aby tak bylo pojištěno narození legitimního mužského dědice. Ženy se vdávaly na konci puberty, muži okolo třicítky. Sňatek domlouval otec nevěsty s ženichem, který při volbě nevěsty musel respektovat mínění svého otce. Muž se mohl rozvést bez všech formalit kvůli ženině nevěře nebo neplodnosti. Pokud se s neplodnou ženou nerozešel, vystavoval se sankcím nebo opovržení. Žena, chtěla-li se rozvést, musela se obrátit na státního úředníka, archonta, a ten posoudil její důvody. Nevěra manžela ji k rozvodu neopravňovala, pouze prokázané bití a špatné zacházení ze strany manžela. Na rozvedené ženy se hledělo s despektem, takže rozvod byl ze strany žen využíván jen jako poslední prostředek záchrany.

Dítě bylo považováno za plnohodnotnou bytost až v okamžiku, kdy dostalo jméno. Chlapec dostával jméno často po dědovi z otcovy strany. Potraty nebyly stíhány, nenarozené děti se netěšily právní ochraně. Dbalo se ovšem na práva otců, vdaná žena si mohla nechat udělat potrat, ale jen se souhlasem svého manžela.

Staré římské právo odlišovalo dva druhy sňatku. Při tzv. sňatku přísném přecházela nevěsta z péče otcovy do péče manželovy. Sňatek zvaný volný ponechával ženu v péči otcově, s veškerými majetkovými, dědickými a jinými právními následky. Přísný sňatek mohl být vykonán buď obřadně – snědením svatebního koláče v přítomnosti kněží, nebo neformálně, ročním soužitím ženicha a nevěsty nebo symbolickým prodejem nevěsty ženichovi. Současně s krizí římské republiky dostává se do krize i římská rodina. Už dvě století předtím se dají zaznamenat příznaky měnícího se postavení žen. Nemajetné ženy mohly podle dochovaných nápisů na náhrobcích pracovat jako švadleny, porodní báby, kojné, kadeřnice, písařky, sekretářky, vychovatelky obchodnice a modistky, dokonce i jako lékařky. V Římě ženy nepracovaly nikdy v oblasti práva a povolání bankéře jim bylo zapovězeno zákonným ustanovením. Majetné ženy mohly spravovat svůj vlastní majetek, zaměstnávaly pro ten účel zvláštního správce, procuratora .

Po pádu starověkého římského impéria se nové formy organizace evropské společnosti objevily nejdříve ve francouzských a německých státních útvarech. Odtud se šířil vliv karolinské a otonské říše do zbytku Evropy, která se zbavovala pohanského ve prospěch

křesťanského světonázoru a myšlenky univerzální Svaté římské říše, jež měla být smlouvou mezi nejsilnějším panovníkem a papežem. Na naše území tyto vlivy přicházely se zpožděním několika staletí a krok s nimi naše země vyrovnaly až v době Lucemburků. Je velmi obtížné dopátrat se toho, jak vypadala evropská nebo slovanská rodina v ranném středověku. Jsme zde odkázáni na kronikářské zmínky a archeologii. O Slovanech víme, že po příchodu na naše území (okolo 5.století n.l.) žili v malých vesnicích a v hradištích chráněných dřevěnými palisádami. Provozovali extenzivní zemědělství střídající obdělávané plochy po jejich vyčerpání. Slovanská rodina byla patriarchální. V době pohanské mohli mít význační mužové více žen. Uvádí se například, že slovanský vůdce Sámó, původem Frank, měl 22 synů a 15 dcer s dvanácti manželkami. Kyjevský kníže Vladimír měl pět manželek a 800 konkubín. Mnohoženství bylo tolerováno mnoha staršími společnostmi, bylo však výsadou bohatých a mocných.

U východních Slovanů je spolehlivě zjištěno soužití ženy s více muži, zejména bratrů s jednou ženou. Je doloženo také tzv. snachočestvo , čili sňatek vykonaný otcem ženicha v zastoupení, sexuálně konzumovaný také otcem ženicha, a to až do doby synovy dospělosti. Existují i zprávy o jarních oslavách plodivých sil přírody, během kterých byly sexuální styky dovoleny všem se všemi. Naši pohanští předkové nevyžadovali od nevěst panenství. Podle některých náznaků v dobových pramenech se považovalo dokonce za příznak dívčiny neatraktivnosti. Sňatky domlouvali otcové nevěst, kteří dostávali za děvče tzv. zasnubní dar. Po sňatku se od ženy věrnost naopak striktně vyžadovala. Cizoložství s vdanou ženou mohlo být potrestáno i smrtí, znetvořením pohlavních orgánů nebo prodáním do otroctví. Svobodnou ženu však ženatý muž milovat směl – mohl ji zařadit mezi své manželky nebo konkubíny.

Pozdější, rozvinutá, křesťanstvím proniknutá středověká společnost byla společností stavovskou. Každý ze stavů měl jiný životní styl, pro každý platily jiné právní normy, každý stav měl také specifický typ rodiny. Nejvyšším stavem byla šlechta, zvláštním stavem byli duchovní, stav tvořili v pozdním středověku kupci a měšťané. Stavem byli také venkované. Venkované, představující naprostou většinu obyvatelstva, se dělili na svobodné občany a poddané. Naše středověká šlechta, žijící na rodových hradech, měla za svůj vzor jihofrancouzské rytířství. K tomuto životnímu stylu patřil kult osobní statečnosti, kult víry projevovaný ochotou ke křížovým výpravám. Rodina je ve středověku institucí, bez níž mohl jedinec existovat jen těžko. Bez příslušnosti k feudálnímu pánovi a bez příslušnosti k rodině neměl ve společnosti místo. Jen ve městech mohli lidé žijící na okraji společnosti přežívat bez zázemí vlastní či cizí rodiny. Ve středověku je běžné soužití širších rodin. Tři nebo čtyřgenerační rodina je ovšem vzácností vzhledem k nízkému průměrnému věku lidí. Venkovské rodiny jsou větší, ve městech mají

velkou rodinu jen nejmajetnější lidé. Společně s rodinou žijí námezdní pracovníci, učni a tovaryši. Ve městech byly sňatky mužů odkládány do doby, kdy se muž stal ekonomicky soběstačným. Naproti tomu na venkově se muži ženili brzy, aby rodinu obohatili o pracovní síly co nejdříve.

Dětství bylo ve středověku krátké, zhruba do osmi let. Pak se dítě stalo v jednom okamžiku dospělou osobou. V tu dobu začalo dítě buď pracovat v zemědělství, nebo šlo do učení, obvykle mimo domov. Dítě, které takto z domova odešlo, už nemuselo své rodiče nikdy spatřit, neboť umírali velmi brzy, ženy často při porodu. Časté byly i druhé sňatky ovdovělých s příbuzným zemřelého, čímž široké rodiny zacelovaly ztráty. Je snad již patrné, že středověká rodina je v mnohém podobná rodině antické. Trvá vedoucí postavení muže a podřízená role ženy, vysoká oddělenost mužské a ženské role, necitelnost vůči nenarozeným nebo čerstvě narozeným dětem, vázanost rodiny na majetek (dům, hospodářství). Rodina je nejen společenskou jednotkou, je i jednotkou výrobní a institucí výchovnou.

Ještě před buržoazními revolucemi dávají někteří evropští myslitelé najevo do té doby téměř neexistující zájem o rodinu a žádají, aby ji státní moc (panovník) posílila. Odsuzují jednak stále pokračující odkládání dětí do nalezinců, jednak odesílání malých dětí na učení do cizích rodin, případně do špatně vedených internátních škol.

Revoluce, které bojovaly za občanskou rovnost, nemohly pominout občanská práva žen. Proces ženské emancipace začal fakticky dlouho předtím, než byl feministickým hnutím za první Francouzské revoluce deklarován. Už v době renesanční byla ženám ze středních vrstev dostupná některá povolání, o která muži jevíli malý zájem. Hnutí za ženskou emancipaci formulovalo své cíle nejdříve ve Francii a v Anglii. V roce 1791 vydává v Paříži Olympe de Bourges spisek Práva ženy a občanky považovaný za první artikulaci vznikajícího feminismu. Žádá se v něm naprostá rovnost mužů a žen před zákonem a mj. i právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, určenou pouze citovou náklonností.

Patriarchální rodina se od tohoto momentu začíná rozpadat. Byla to do té doby rodina dosti otevřená vůči komunitě ji obklopující, zejména na venkově. Jednání jejích členů bylo pod veřejnou kontrolou, požívali jen blízkého soukromí. Citové potřeby členů rodiny byly plně podřízeny hospodářským zájmům. Proces zrovnoprávnění ženy je záležitostí dodnes neukončenou.

Novověká industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a soustředila obyvatelé do měst. Ani zemědělství nemohlo zůstat u rodinných farem, větší farmy také koncentrovaly větší

množství pracovníků. Zavedení povinné školní docházky odvedlo děti na větší část dne z rodin. Na přelomu 19. a 20. století začaly pracovat v průmyslu ženy, někde i děti. Tím se stala domácí práce pro ženu přítěží, neměla totiž na trhu práce žádnou hodnotu, izolovala ženu od společenského dění a bránila jí v přirozeném spojení s přírodními ději, které žena měla na venkovské usedlosti. Na trhu práce žena měla a dosud má horší postavení než muž. Větší pracovní zatížení žen, které nebylo kompenzováno žádnými výhodami, vedlo k většímu tlaku ženských hnutí na zrovnoprávnění žen a také v rodinách vyvolávalo větší napětí.

Muž přestal být jediným živitelem rodiny. Rodina ztratila pevný společenský status daný povoláním svého přednosty. Prestiž muže v rodině začala klesat. Ve veřejném prostoru začal proces stírání rozdílů mezi muži a ženami. Sňatky přestaly být určovány jinými zájmy než přáním snoubenců žít společně. Souhlas rodičů se sňatkem se stal dodatečným a formálním. Větší mobilita společenská, kterou přinesla industrializace, šla ruku v ruce s větší mobilitou prostorovou. Jak se společnost stávala bohatší, stíraly se dřívější strmé rozdíly mezi vrstvami a třídami. Rozvinutá industriální společnost je stále méně hierarchická, více než pyramidou je dnes prostorem pro ekonomickou a informační směnu. Lidem záleží hlavně na tom, jsou-li uvnitř nebo vně tohoto prostoru.

Moderní doba lidi osvobodila od starých vazeb na společenskou třídu i na místní komunitu, nejsou už podřízeni vrchnosti ani církvi. Daní za toto osvobození je rozčlenění lidského života do málo souvisejících sfér řízených byrokratickými aparáty novodobého státu. V každé sféře je předepsaná jiná role.

Svou výchovnou funkci si dnes rodina podržela jen vůči nejmenším dětem. V ní se zdá nezastupitelná. Jinak je rodina místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace. Nová doba posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem. Rodina je víc než jindy protiváhou prostoru veřejného – rodina dává možnost jiného než konzumního postoje. Rodinné vazby jsou v jistém smyslu nezrušitelné a nesměnitelné. Nejcennějším statkem, který dnes rodina dětem předává, už není majetek, ale vzdělání. Svou úlohu zprostředkovatele kulturních hodnot tím rodina vykonává jen nepřímo, volbou školy. V ostatních případech ji vykonává v konkurenci s masovými sdělovacími prostředky.(4).

1.3 Dílčí závěr

Od starověku do současnosti bylo provedeno mnoho pokusů o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby, skupiny ba i na státem zřízené instituce. Tyto pokusy se nikdy v širším měřítku neujaly. Model rodiny tvořené rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako o svůj základní článek.

Vždyť dítě se v rodině učí mnoha dovednostem, jež nejsou závislé na jeho pohlaví. Dívka se těžko stane vyrovnanou, společensky kompetentní ženou, nemá-li v dětství na očích matku či její náhradu. Chlapec se těžko bude orientovat v tom, co je správné mužské chování, nebude-li v rodině vystaven přímému vlivu otce či jiného muže.

Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Další takovou podmínkou je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. Obojí může dítěti poskytnout jen rodina, a to nezastupitelně.

2. Rodinná výchova v ČR

2.1 Tradice rodinné výchovy

Vazby mezi generacemi přesahují horizont původních rodin, někdy daleko do minulosti. Byly formulovány teorie psychogenního vzniku schizofrenie, resp. Delikvence, které se opírají o předpoklad, že oba druhy poruch osobnostního vývoje jsou výsledkem sociální dědičnosti a že k jejich vzniku je potřeba nejméně tří generací.

Každá rodina, pokud je v psychologickém smyslu rodinou, udržuje vazby mezi svými členy a udržuje svou tradici. V životě rodiny je podobně jako v politice tradice zdrojem legitimacy. Rodina si tradice připomíná uchováváním památných předmětů, předáváním dovedností a předáváním významných příběhů formou vyprávění nebo formou psanou.

Respekt k rodinným tradicím se v interiéru domácnosti projeví nápadnou výstavkou fotografií nebo obrazu předků, případně starožitnými předměty. Některé rodiny vystavují celý svůj rodokmen. Uchovávané předměty mohou nést symbolické významy, které pozorovateli nejsou zřejmé. Například rodina nyní chudá pietně uchovává zvonek na služku, který před čtyřmi generacemi používala praprababička, bohatá měštka.

Rodina si ze svých tradic vybírá. Nevystavuje obvykle všechny své předky, ale toho z nich, který svým významem rodinu ovlivňuje dodnes. Takový předek pak představuje jakési rodinné ideální já, ztělesňuje rodinný mýtus. Mýtus může mít na rodinu vliv povzbuzující – ideálem je například babička, která byla jednou z prvních českých lékařek, nebo neblahý – ideálem je dědeček, operní pěvec, v rodině se však nedědí hudební nadání, přesto se od dětí očekává, že půjdou ve šlépějích svého velkého předka.

Zvýrazňování rodinné tradice, kterou dalším generacím předávají více ženy než muži, bývá většinou znakem pozitivním. Zvyšuje stabilitu rodiny, odolnost vůči vnitřním a vnějším stresům. Výjimkou jsou postavy předků, které se staly jakýmsi rodinnými strašidly. Členové rodiny se obávají, aby potomci nezdělili sklony tohoto předka, a podnikají proti tomuto obranná opatření. Nepříznivý vliv na rodinu může mít i předek nedostatečně oplakaný, který ač už není naživu, je v rodině jakoby dále přítomen. Rodina mu v bytě zřizuje obdobu mauzolea a můžeme si být jisti, že v takovém případě trpí někdo z rodiny (obvykle partner pozůstalého) reaktivní depresí, která představuje zátěž pro všechny členy rodiny.

Rodinné příběhy se obvykle vyprávějí při významnějších výročí nebo svátcích. Někdy k jejich vyprávění zavdává popud oblíbený rodinný rituál určování „po kom to dítě je“. Tyto příběhy neslouží jen k pobavení. Někdy se v nich objevují témata, jež se jako pověstná červená nit táhnou životem několika generací, přecházejí v rodinné legendy.(4).

2.2 Funkce rodiny

Poslední výzkumy ukazují, že se projevují značné nedostatky v citové výchově, což má za následek řadu negativních jevů a mnoho problémů výchovného charakteru (záškoláctví, užívání alkoholu a drog...).

Současné sociologické výzkumy také potvrdily, že kvalitní plnění základních funkcí rodiny není zcela závislé na vzdělání rodičů, ani na majetku a bohatství rodiny. Plnění těchto funkcí je zcela odvislé od toho, jak jsou mladí lidé připraveni (nejen biologicky, ale sociálně, kulturně apod.) pro nastávající manželství. Záleží také na tom, co si odnášejí ze svojí rodiny.

Dobrá rodina znamená dobrý začátek do života, znamená dobrý hodnotový systém, který nás ovlivňuje a doprovází celým životem. Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu. Člověk se narodí jako biologický jedinec, který se v procesu socializace stává jedincem sociálním.

Pospolitost rodiny se udržuje tím, že plní základní funkce. Pod pojmem funkce rodiny rozumíme úroveň plnění společenských očekávání, požadavků a potřeb rodinných příslušníků.

Při rozboru společenského soužití jsou zpravidla vyčleňovány tyto funkce:

Biologicko-reprodukční funkce

Zabezpečuje jednak základní biopsychické potřeby muže a ženy (intimní styk, milostné soužití, vzájemnou lásku), jednak zachování lidského rodu (početí, rození dětí). Její dobré fungování je tedy významné pro štěstí a spokojenost manželského páru i pro společnost, protože zajišťuje generační návaznost.

Intimní vztahy partnerů pak jsou také biologickým základem rodičovství. Děti chtěné a s láskou očekávané mají daleko lepší perspektivy budoucího vývoje, než děti z nežádoucího těhotenství.

Sociálně ekonomická funkce

Týká se celkového materiálního zabezpečení rodiny, která hospodaří s příjmy svých produktivně pracujících členů. Radíme zde životní standard, nepřímo i úroveň kulturní a způsob života včetně společenské angažovanosti rodiny a jejího postavení ve společenské struktuře.

Do této funkce se promítají základní povinnosti člověka:

- odpovědnost vůči dětem,
- odpovědnost vůči starým rodičům.

Socializační funkce

Dítě se narodí jako biologický jedinec: saje mléko a vyměšuje. V průběhu života se stává jedincem, který je zakotven ve společnosti. Rodina vytváří pro děti specifické socializační a výchovné prostředí.

Nejlepším věkovým stádiem pro formování a vnímání k okolním vlivům je dětství. Je to období, které jedinec stráví především s matkou. Výchova v raném dětství často předchází celý proces začleňování jedince do společnosti. V tomto období jsou tedy významným, důležitým a zároveň prvním vzorem pro dítě jeho rodiče. Rodiče učí dítě správně se chovat nejen na veřejnosti, ale i doma, učí ho správně se chovat k lidem, ale též k přírodě a k materiálním i nemateriálním hodnotám. Tyto vztahy se u dítěte rozvíjí již od narození.

Kulturně výchovná funkce

Zabezpečuje v rodině základní péči o děti a jejich výchovu. I když v rodině většinou převládá přirozená výchova jako součást socializačního procesu, přesto je zodpovědnost za výchovu dětí předepsaná i zákonnou normou. Týká se vyživovacích povinností, umožnění povinné školní docházky, stejnou mírou zodpovědnosti u obou rodičů za výchovu dětí.

Přesto však je úroveň výchovného procesu v jednotlivých rodinách dána převážně osobnostními a vychovatelskými kvalitami obou rodičů, jejich vzájemnými vztahy i společenskými a mravními postoji. Děti v rodině získávají hodnotovou orientaci, která je provází celý život. Rodina pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů. Předává jim kulturní dědictví a vštěpuje morální postoje.

Emocionální a ochranná funkce

Spočívá v plnění úkolů spojených s uspokojováním základních potřeb, nároků a vazeb, jakými jsou porozumění, ochrana, sociální

opora a odezva. Rodina poskytuje členům domov, životní zázemí, potřebnou péči v dětství, v nemoci, pomoc v krizových situacích.

V současné době se čím dál četněji objevují názory na krizi rodiny, že přestává plnit své funkce, že zaniká apod. Nutno však upřednostnit názor, že rodina pouze mění svou strukturu, že se přizpůsobuje novým společenským potřebám, ale že nemůže být ničím spolehlivě nahrazena.

Společenská funkce

Rodina je svojí společenskou funkcí konkrétně začleňována do celé společnosti. Rodina je základní buňkou společnosti.(6).

2.3 Současná rodinná výchova

Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností, málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu. Muž je v práci více angažován než žena, má v práci větší odpovědnost, má v průměru více podřízených, je za svou práci výrazně lépe placen, je v ní spokojenější a čeká od ženy, že ona jeho pracovní zaujetí bude chápat a podporovat. Žena čeká od muže kromě pomoci v domácnosti a hmotného zajišťování rodiny především citový souzvuk, vztahové porozumění. Muži, ale ani ženy u nás zatím neočekávají, že by se žena měla výrazněji nebo stejně jako muž angažovat v mimorodinných sférách – v zaměstnání a v politice. Přesto, že se některé ženy úspěšně věnují podnikání a veřejné činnosti, není jich mnoho a očekávání mužů zůstávají konzervativní.

Tyto univerzální rozdíly v tom, co od sebe v rámci rodiny muži a ženy čekají, jsou u nás patrně větší než v těch zemích, kde se mohlo plně rozvinout ženské emancipační hnutí a kde jsou ženám přístupnější společensky významné pozice pracovní i politické.

Mezi těchto rozdílů jsou však ve všech společnostech biologicky naprogramované rozdíly v chování mužů a žen.

Muži

- větší zájem o sféru věcí,
- lepší prostorová orientace,
- lepší schopnost konstruovat mechanismy, stavby apod.,
- lepší koordinace velkých tělesných pohybů,
- slabší reakce na smyslové podněty, agresivitu projevují přímo, v dětství a mládí jsou fyzicky agresivnější,
- při kontaktu s neznámou osobou jsou důvěřivější, pružněji reagují na nevstřícné projevy, snadněji přecházejí od nepřátelství ke spolupráci .

Ženy

- větší zájem o mezilidské vztahy,
- lepší schopnost vcítění do lidí,
- lepší paměť na jména a podoby lidí,
- lepší porozumění řeči i používání řeči,
- rychlejší zpracování informací, zvláště v situacích, které vyžadují rychlé rozhodnutí,
- lepší koordinace drobné motoriky,

- silnější reakce zejména na světlo, zvuky, na tělesné dotyky,
- agresivitu projevují nepřímo, převážně slovně,
- v kontaktu s neznámou osobou jsou méně důvěřivé, více se opírají o emočně založenou představu o svém protějšku.

U nás se emancipační hnutí žen a s ním související hnutí za práva mužů, zejména otců, rozvíjí jen nesměle a zvolna. Tato hnutí byla diskreditována komunistickými organizacemi, které byly jen převodními mechanismy komunistické strany. Zatím jsme u nás nezažili velké politické kampaně týkající se interrupčního zákonodárství. Nezažili jsme ani vlnu procesů, ve kterých jsou muži obviňováni z obtěžování žen. Všechny podobné iniciativy totalitní stát v zárodku zadusil. Vznikají až nyní. Do roku 1989 u nás muži a ženy, kromě toho, že spolupracovali, bojovali na vlastní pěst.

Rok 1989 změnil rodinné chování našich občanů. Lze to ilustrovat srovnáním demografických údajů, jež s rodinným chováním souvisejí.

Počet sňatků se v osmdesátých letech v České republice pohyboval v rozmezí 80-90 000 ročně. Od roku 1990 stále klesá.

Věk vstupu do prvního manželství byl u nás v osmdesátých letech u mužů v průměru 24 let, u žen 21 let. Tento ukazatel má v současné době hodnotu 26 let u mužů a 24 let u žen.

Počet živě narozených dětí, který činil v osmdesátých letech v průměru 130 000 ročně, klesl až na alarmujících 96 000 za rok 1995. Někteří odborní komentátoři varují před dalším snižováním porodnosti, jež by mohlo znamenat, že naše populace už nebude schopna se reprodukovat.

Jedině počet rozvodů se nemění, už od osmdesátých let je stabilizován okolo ročního průměru 30 000. Nepříznivě se však vyvíjí poměr počtu rozvodů ke stu nových sňatků. Ten činil v osmdesátých letech 37 a v současnosti dosáhl hodnoty 56. Počty rozvodů jsou vysoké a rostou ve velkoměstech a v průmyslových regionech.

Uvedená čísla dokladují, že sňatky a narození dětí jsou nyní u nás odkládány na vhodnější dobu, tj. na dobu, kdy má mladý člověk dokončené vzdělání a alespoň započatou pracovní dráhu. Celkově klesá ochota vstupovat do manželského svazku tradičního typu a přivedením dětí na svět brát odpovědnost za jejich osud.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 zažívají rodiny těžkosti, na něž nebyl nikdo připraven – ani rodiče, ani děti, ba ani pracovníci rodinných a manželských poraden, na které se lidé s těmito

problémy nejčastěji obracejí. Většina těchto problémů souvisí s otevřením prostoru pro nové druhy společenského uplatnění dospělých mužů a žen.

Typickým příkladem nového problému je krize v rodině muže, který začal podnikat, podnikání se mu daří, ale on je v rodině přítomen jen minimálně. Někdy se absenci snaží rodině vynahradit zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. Jindy frustruje zbytek rodiny tím, že většinu financí investuje do svého podnikání a členové rodiny si připadají ukřádeni na svých právech. Někteří z těchto mužů si dopřávají milenky, někteří se rozvádějí a znovu se žení s mladšími, atraktivnějšími partnerkami.

Jiným typem nového problému jsou rodinné konflikty vyvolané tím, že žena dosáhla výrazně lepšího postavení a příjmu než její manžel. Ten se musí vypořádat s tím, že jeho žena je významnější postavou jak doma, tak ve společnosti. V jiných rodinách se podniká společně, spletení pracovních a rodinných rolí také vyvolává nové druhy konfliktů.

V dalších rodinách jsou na společenském vzestupu oba manželé a potíží je, kdo a v jaké míře se bude věnovat dětem a domácnosti.

Tato potíže se někde řeší angažováním babiček, jinde námezdními pomocníky v domácnosti, někde i tak, že se břemeno domácích povinností přesune na nejstarší dítě, či dokonce nezájemem o děti. Konečně existují rodiny, které byly úspěšně adaptované na předchozí režim, ale novým podmínkám se přizpůsobit nedovedou. Ty se opevňují vůči vnějšímu „nepřátelskému světu“ a zatěžují tím zejména své děti.

Výchova dětí je u nás, stejně jako ve všech zemích ležících od nás na západ, poznamenána vysokým tlakem rodičů na školní výkony dětí. Tento tlak po roce 1989 pravděpodobně výrazně zesílil, protože je jasné, že rozhodující podmínkou dobrého společenského uplatnění v blízké budoucnosti už nebude dravost, známosti, ani psychická odolnost, ale kvalitní vzdělání. (4).

V posledním desetiletí došlo k některým pozitivním posunům. Pomalu stoupá průměrný věk snoubenců, odpadly formální tlaky na uzavírání manželství, klesá potratovost, zároveň ovšem i počet dětí v rodinách. Na druhou stranu se však objevují některé nové jevy. Rychle přibývá i neformálních vztahů, soužití bez sňatku. Nic proti nim, snad jen to, že jsou labilnější než tradiční formy soužití. Chybí jim totiž takzvaná rozvodová bariéra. Takový vztah se pak může rozpadnout i ze zcela malicherných příčin, ukvapeně a v afektu. Zároveň se značně zredukoval čas, který rodiny tráví spolu, za posledních deset let v průměru téměř o 12 hodin týdně. Nepochybnou

zátěž pro rodinu představuje i podnikání na straně jedné a hrozba ztráty zaměstnání či nezaměstnanost na straně druhé. Prohlubují se ekonomické rozdíly nejen mezi rodinami navzájem, ale dokonce i uvnitř jednotlivých rodin (v souvislosti s restitucemi, podnikáním, větší profesní mobilitou). Novým jevem jsou i podstatně častější světonázorové rozpory mezi partnery. Dříve bylo vše nějak jednodušší. Manželé byli buď „pro“ režim nebo „proti“ němu, zpravidla oba společně. Nyní mají přece jen širší spektrum možností volby. Některé rodiny se cítí společenskými změnami „oloupeny“, jiné „osvobozeny“, mnohé znejistěny. Jako na každou zátěž pak mohou reagovat buď posílením vzájemnosti, nebo také jejím oslabením.(3).

3. Základní problémy současné rodiny

3.1 Vzájemné vztahy a chování členů rodiny

Domov je nesmírně vzácná a důležitá věc. Dobrý domov je jednou u podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. Duševně zdraví, zdatní, dobře vyspělí lidé tvoří zdravou společnost. Není tedy domov našeho dítěte nebo našich dětí jen tak docela soukromou záležitostí rodičů, ale je v zájmu celé naší společnosti.

Psychologicky to znamená především místo, kde se dítě cítí v bezpečí. Je tu chráněno před vším neznámým a nebezpečným, co skrývá okolní svět. Je tu mámina náruč, do které je možno utéci při každém skutečném nebo i zdánlivém ohrožení. Jsou tu i další lidé, na které je spolehnutí. Táta například je „nejsilnější ze všech lidí na světě“, je patrně také nejšikovnější, nejodvážnější, nejmodřejší. A dědeček se s ním jistě moc nezadá. To zase u babičky je nejspolehlivější útočiště, když se tatínek nebo maminka rozzlobí a trest je na spadnutí. Konečně k tomuto pocitu bezpečí patří i místo, kde žijeme. Ona střecha nad hlavou, která od dávných dob charakterizuje útulek před vnější nepohodou.

Za druhé k charakteristice domova patří, že je tam dítěti dobře. Nejenom, že je tam v bezpečí, ale že je to současně i místo jeho prvních objevitelských výprav, místo učení a poznávání, místo radostných prožitků. Ne nadarmo se říká, že rodina je společenstvím radosti. Znamená to, že jeden druhému se snaží radost dělat, že mnohé věci se nedějí pro nějakou zásluhu nebo na podkladě rozumové kalkulace, ale prostě jen proto, že jeden druhého má rád. A protože rodiče mají své děti rádi, dovedou jim té radosti připravit obvykle vrchovatě.

Za třetí je domov tam, kde má dítě své „místo“. Nejen ve smyslu nějakého toho koutku na hraní, postýlky, místa u stolu a podobně, ale především své místo společenské. „Doma“ je tam, kam patříme, kde se s námi počítá, kam můžeme přijít bez velkých rozpaků, kde se na nás čeká, kde jsme přijímáni, kde jsme dokonale známí. Zde se utváří vědomí našeho „já“, naší společenské hodnoty. Zde ale vznikají také první pocity zahanbení, bolesti, odcizení, když nějak překročíme pravidla rodinného soužití a rozzlobíme nebo zklameme ty, které máme rádi. Zde se tedy vytváří „svědomí“, které nadále bude naším průvodcem na cestách života a které nás bude upozorňovat, co je dobré a co zlé, i když už dávno a třeba definitivně překročíme práh svého domova.

Z toho všeho vyplývá, že domov dítěti vytváří především lidé. Jsou to zpravidla rodiče a s nimi pak všichni, kdo ve společné domácnosti žijí nebo jsou s rodinou nějak ve styku. Bývá někdy až překvapivé, koho lidé ve svých vzpomínkách označují za rozhodující osobu svého dětství. Nemusí to být vždycky jen matka, i když většinou její význam pro dítě přetrvává celý život. Někdy to bývá otec, pak babička, ale někdy i dědeček nebo dobrá rodinná teta, která se stala dítěti dobrou vílou dětských let. Taková osobu se zpravidla vyznačuje tím, že je vyrovnaná, klidná, uvážlivá, ledacos dovede a hlavně má dítě ráda. Stává se mu jakousi nespornou přirozenou autoritou. Taková osoba je pak pilířem domova.

Jestliže však lidé doma nemají na dítě čas, jestliže se ve „službě“ u dítěte stále střídají, jestliže to jsou lidé, kteří jsou sami ještě nezralí a nevyspělí, pak ovšem vědomí domova těžko mohou u dítěte vytvořit.

K domovu dále patří určitá stálost prostředí. Dítě si vytváří totiž citové vztahy nejen k lidem, kteří s ním žijí, ale i k věcem, které je obklopují, k přírodnímu okolí, ke krajině, zkrátka k celému životnímu prostředí. Jako by na věcech samotných ulpělo vždy něco z toho, co jsme s nimi prožili a zažili. Jsou to svědkové našich dětských her, k nim se váže ta a ta historie. Stejně tak je celé okolí poznamenáno našimi zážitky. Zde na tomto místě jsem si rozbil koleno a támhle roztrhal kalhoty. To koleno už dávno nebolí a roztrhané kalhoty už dávno vzal čas, ale ona místa jsou důvěrně známá, nelze na ně zapomenout.

Konečně k domovu patří i určitá stabilita domácího řádu. Každý domov se vyznačuje trochu jiným denním programem, jiným pořádkem, jinou soustavou hodnot, jiným životním stylem. Pro rodinu je obvykle charakteristické, kdy a jak vstávají její členové, jak probíhá snídaneň a pak všechny další sešlosti kolem rodinného stolu, jak se zdraví jeden s druhým, když přijde domů, jak se tráví večery a jak soboty a neděle, jaká pravidla nutno zachovat, o čem se hodně mluví, o čem málo a o čem vůbec ne atd. Dítě tento domácí řád, abychom tak řekli, nasává všemi smysly, vžívá se do něho, přijímá jej jako samozřejmou danost. A i když později se mu v něm bude mnohé zdát třeba příliš těsné, nesmyslné, nevyhovující jeho individualitě a i když si najde svou vlastní cestu a svůj vlastní řád, bude onen původní řád rodného domova stále v pozadí. Bude stálou základnou, o niž se mnohé další životní rozhodování a jednání bude opírat.

Jestliže však v rodině není žádný řád, jestliže se tam denní program neustále mění, lidé přicházejí a odcházejí, stále se děje něco nového a převratného, je dítě v situaci diváka zajímavého filmu, ale vědomí domova to v něm nevytváří. Souvisí to se sestavou hodnot, které rodina přijímá. Je-li na prvním místě jen „užít si“ a uspokojovat okamžité,

proměnlivé potřeby, pak snadno vznikne ona nestabilita domácího řádu. Naopak, jestliže rodiče mají pevnou sestavu hodnot, jestliže mají určité životní cíle, jestliže vědí, co chtějí, a dovedou pro to ledacos z okamžitých požitků obětovat, přispívá to samozřejmě ke stabilitě prostředí a tím k vytvoření domova pro dítě.

Dobrý domov je předpokladem pro dobrý vývoj celé osobnosti člověka. V tomto smyslu má dnešní generace mladých lidí, kteří zakládají vlastní rodiny, velkou odpovědnost ke generaci příští. Odpovědnost, kterou nikdo jiný nemůže za ně převzít.

Citová výchova

Hodně se dnes mluví o citové výchově dětí. Hned musíme říci, že nějaký přesný a osvědčený návod nemáme. Ono totiž citovou výchovu nelze předepsat ve formě receptu pro každý den. Kolikrát dítě za den políbit, kolikrát se s ním pomazlit, kolikrát se zamračit nebo zvýšit hlas. Vždyť každé dítě je od samého počátku zcela individuálním, osobitým vydáním lidské bytosti. A snad čím se jedno dítě rozveselí, nad tím se druhé může rozplakat. Některé děti jsou už od peřinky spíše „tvrdší povahy“ a jiné jsou hotovým „slzavým údolím“. Navíc život sám přináší denně celou spoustu situací, kdy musíme zasahovat zcela bez přípravy a bez důmyslných úvah. Sotva bychom dokázali nalistovat v příručce, co máme právě teď udělat, aby to bylo výchovně správné. Právě v těchto situacích „bez přípravy“ se náš citový vztah k dítěti projeví nejvíce a dítě si z nich také nejvíce odnáší do života.

Z toho můžeme tedy odvodit naši první obecnější poučku. Ta říká, že dítě je citově vychováváno, i když si to sami třeba ani neuvědomujeme. Ne když podle nějakého vypracovaného výchovného plánu připravíme záměrně nějakou zvláštní výchovnou situaci, ale prostě denním životem, kdy se chováme bezprostředně, upřímně a citově.

Druhá poučka říká, že vlastně nikdy není dost brzy. Víme, že za normálních okolností se již od sedmého měsíce života objevuje zřetelný citový příklon k někomu z dospělých vychovatelů. Nejčastěji je to matka, ale nemusí tomu tak být vždycky. Dítěti totiž záleží jenom na tom, kdo se k němu mateřsky chová a nikoliv na tom, zda je k tomu určen podle biologické zákonnosti nebo podle právních norem. Důležité však je, že se tento citový příklon objevuje tak brzy. Znamená to totiž, že se musel připravovat už před tím. A tak tedy neplatí, že „nyní je s dítětem tolik práce, že na nějaké mazlení a city není čas“, jak to slyšíme od některých matek a otců. Stejně tak neplatí, že „na nějaké city je dost času, protože tak malé dítě stejně nemůže nic vnímat a ničemu rozumět“, jak to vyjadřují druzí.

Jak často slýcháme rodiče nebo starostlivé babičky a dědečky: „A nikomu to nepůjčuj! Je to jen pro tebe! Ještě by ti to rozbili a neměl bys nic!“. Takových nešťastných průpovědek bychom mohli citovat celou spoustu. Ty vyjadřují v podstatě sobecký postoj vychovatele a vedou k sobeckému postoji dítě. Platí pak naplno třetí poučka, která praví, že je dobře učit děti přijímat a dávat a o to, co máme, se dělit.

Řekli jsme už, že na citovou výchovu dítěte není nějaký jednotný recept, ale že je přece jen možno odvodit několik obecněji platných pouček. Také jsme řekli, že citová výchova je věcí denního života a ne nějakých slavnostních příležitostí, že na ni není nikdy dost brzy a že se zakládá na citovém vztahu vychovatele k dítěti. K tomu jsme dodali, že nestačí jen mít rád dítě, ale že je třeba mít rád i druhé lidi a dítě k tomuto záměrně vést. Od doby, kdy je k tomu vnitřně zralé, učíme dítě dávat a přijímat, rozdělit se o to, co má, vzdát se něčeho ve prospěch druhých.

Nyní bychom k tomu přidali několik dalších doporučení. Ta vyplývají totiž logicky z těchto předchozích. Prvním z nich je, učíme děti prožívat radost z radosti druhých. To je totiž jeden z největších vkladů do života. Kdo to dovede, v životě si sám hodně radosti užije. A pro cvičení je denně příležitosti dost a dost. Nemusíme čekat jen na vánoce a narozeniny či jiné sváteční příležitosti, abychom s dítětem udělali těm druhým různá překvapení. Je to totiž tím větší překvapení, když třeba táta se „svým klukem“ docela mimo program rodinných slavností udělají „těm našim holčám něco pro radost“ – něco jim sami uvaří, něco jim spraví, něco vyrobí.

Do citové výchovy patří ještě jeden bod, který ten předchozí doplňuje – něco pro druhého vydržet. Citová výchova, to není žádné rozmazlování a rozněžnělé vzdychání jednoho nad druhým. Mít někoho rád, to znamená také nasadit pro něho síly, něco snést nebo překonat všelijaké nepříjemnosti. Nebudeme samozřejmě na dítěti vynucovat důkazy jeho lásky, ale taktně a postupně je vedeme k poznání, že je nutno obětovat něco ze svého bezprostředního uspokojení ve prospěch radosti a uspokojení toho druhého. Už to, že se dítě rozdělí o čokoládu nebo bonbóny, je krůček na této cestě. Pak pomůžeme babičce s nákupem, i když by se nám právě moc dobře hrálo. S dědečkem budeme chvíli pracovat na zahradě a tátovi budeme podávat náradí, které potřebuje, a vyřídíme u sousedů, co maminka vzkazuje – i když bychom věděli, jak příjemněji ten čas strávit. A takovou drobnou nepříjemnost, jako vydržet píchnutí injekce od paní doktorky, tu dítě zvládne prostě z hrdinství a úcty k sobě samému a nejen pro radost mamince nebo tatínkovi.

K citové výchově dětí patří povzbuzovat a posilovat přátelské vztahy k druhým dětem. Samozřejmě, že přátelství v tomto věku jsou ještě krátkodobá a nehluboká a že konflikty jsou na denním pořádku.

Ale přece jen jsou základnou, na niž roste stavba vztahu hlubších a trvalejších ve věku školním a poškolním. Pěkně si s druhými dětmi hrát znamená dělit se s nimi o čas, místo a hračky a mít radost společně. Vedeme dítě k pochopení velké pravdy života, že největší potěšení vzniká ze společného díla, když se podaří. Podařit se může, jen když k němu každý podle svých sil přispěje. Nebudeme tedy vypočítávat větší nebo menší zásluhy, ale budeme zdůrazňovat, že každý se musí snažit být užitečný. Jeden dělá to a druhý zas ono a dohromady je z toho třeba tunel v písku, anebo vydařená hra na maminku a tatínka a jejich neposlušné miminko, či cokoliv jiného.

Nebojme se pozvat malé kamarády našich dětí k nám domů. Je to velká škola života, když děti navštěvují jeden druhého, poznávají domácnosti a rodiny. Vztahy mezi dětmi, když si hrají u někoho z nich doma, jsou intimnější, citovější, než když si musí hrát jen venku.

A když už jsme u té školy života, nezapomínejme ještě na jeden vydatný zdroj podnětů k citovému vyspívání. Jsou to pravidelné večerní sešlosti, třeba u večeře, anebo jakékoliv rodinné posezení ve chvíli klidu a pohody. Je dobře, že se rodina může aspoň jednou denně sejít u rodinného stolu a není při tom rušena pracovními povinnostmi ani televizí. Všichni si spolu popovídají, co za ten den prožili. Nic nevádí, že děti všemu nemohou rozumět. Ony dobře vycítí ze zabarvení hlasu a z intonace vět náš souhlas nebo nesouhlas s určitými věcmi, naše postoje, naše hodnocení, naši radost či nespokojenost. Jsou to chvíle, kdy jsme nejvíce sami sebou. V takových okamžicích vychováváme víc než kdovíjak moudrými moralizujícími proslovy.

Pak je tu ještě ukládání do postýlky. Nemá to být žádné obřadné uspávání. Předškolní děti však mají rády pořádek a pravidelnost. Zřejmě jim to dává kus jistoty, že všechno je tak, jak má být. Usínat v jistotě citových vztahů, v jistotě, že jeho lidé jsou s ním, to je blahodárná věc pro vývoj charakteru člověka. Posiluje se tím totiž základní důvěra v lidi. A tak tedy nebudeme odmítat pohádku na dobrou noc a važme si té chvíle klidu, ztišení a jistoty, že se máme rádi.(5).

3.2 Agresivita v rodině

Násilí v rodině je jako nezastavitelný pekelný stroj, protože se většinou předává z generace na generaci. Jedná se o psychické týrání, které často uniká pozornosti okolí, ale zároveň působí velkou škodu.

Mezinárodní úmluva o právech dítěte podkládá za psychologicky špatné následující zacházení s dítětem:

- verbální násilí,
- sadistické a znevažující jednání,
- citové zanedbávání,
- vysoké nároky nepřiměřené věku dítěte,
- nesplnitelné nebo rozporuplné výchovné příkazy.

Násilí na dětech není nikdy neškodné, může být i nepřímé a zasahovat dítě v malých dávkách, nebo je užito přímo s úmyslem dítě zničit.

Nepřímé násilí

Tato forma násilí je nejčastěji zaměřena na manžela či manželku, kterého nebo kterou chce partner zničit. V případě, že to nejde, obrací se proti dětem. Děti jsou oběťmi prostě proto, že zde jsou a obvykle nechtějí být nesolidární s rodičem – obětí. Násilí je na nich konáno jako na dětech, které patří tomu druhému. Jako svědkové konfliktu, který se jich netýká, se také děti stávají terčem zlovolných projevů určených druhému rodiči. Zraněný rodič se rovněž, jakoby na oplátku, vylévá zlost na dětech, protože se mu ji nedaří projevit před agresorem. Tváří v tvář stálému vzájemnému osočování a pomlouvání rodičů dětem nezbývá, než se stáhnout. Jinak by ztratily možnost individuace a vlastního myšlení.

Dítě pak nese svůj díl utrpení a jestliže nenajde řešení samo v sobě, bude někdy v budoucnu jednat obdobně. Tak dochází k přesunu nenávisti a destrukce. Agresor nemůže svou morbidnost ovládnout a nenávist se přenáší z nenáviděného partnera i na děti, ze kterých se tak stává terč určený ke zničení.

Ať už jsou příčiny tohoto chování jakékoliv, je nepřijatelné a neomluvitelné. Perverzní manipulace způsobuje u dětí i u dospělých vážné poruchy. Dospívající jedinec nemůže zdravě smýšlet, když jeden rodič mu říká pravý opak toho, co tvrdí ten druhý. Pokud není tento zmatek v hlavě dítěte rozumnými slovy jiného dospělého napraven, může dítě nebo dospívajícího přivést až k sebezničení. U dospělých, kteří byli v dětství oběťmi perverzního chování rodičů, podobně jako u obětí incestu, se velmi často setkáváme s mentální anorexií a bulimií nebo s jiným návykovým chováním.

Narážky a perverzní poznámky jsou negativním podmiňováním, jakýmsi vymýváním mozků. Děti se na špatné zacházení nestěžují, naopak neustále prahnou po uznání ze strany odmítajícího rodiče. Přejímají od nich svůj vlastní negativní obraz a smiřují se s ním, jako by si jej plně zasloužily. Rodič má v rukou k volnému užívání živý, lehce manipulovatelný objekt, který může ponižovat tak, jak to sám zakusil nebo stále zakouší. Každá dětská radost je pro něj nesnesitelná. Týrá své dítě za všechno, co udělá nebo vysloví. Existuje určité nutkání nechat dítě zaplatit za utrpení, které rodič sám prožil.

Manipulovat dětmi je velmi jednoduché. Děti budou vždy hledat pro své milované rodiče omluvu. Dětská tolerance je bezmezná, děti jsou připraveny svým rodičům vše odpustit, vzít na sebe jejich chyby a snažit se pochopit příčinu jejich nespokojenosti. Jedním z často užívaných prostředků manipulace dítětem je vydírání utrpením.

Manžel nebo manželka agresora jsou pod jeho silným vlivem a zřídkakdy mohou dítěti pomoci a vyslechnout jeho trápení a přitom druhého rodiče nehájit a nedělat mu advokáta. Děti vnímají perverzní komunikaci velmi brzy, ale protože jsou na rodičích samy v postavení závislém, nemohou ji pojmenovat a označit. Problém se vyostří tehdy, když se druhý rodič ve snaze zachránit sám sebe od dítěte vzdálí a ponechá ho na pospas pohrdání a odmítání.

Přímé násilí

Přímé násilí je znamením vědomého nebo nevědomého zavržení dítěte jedním z rodičů. Rodič se omlouvá vysvětlením, že jedná v zájmu dítěte a že jedná s určitým výchovným cílem, ale realita je taková, že dítě mu překáží. Potřebuje ho tedy vnitřně zničit a tak ochránit sebe.

Nikdo jiný než oběť nemůže toto násilí vnímat, nicméně destrukce je reálná. Dítě je nešťastné, objektivně si však nemá na co stěžovat. Když si stěžuje, pak na všední gesta nebo slova nevymykající se normě. Konstatujeme pak pouze, že dítě není ve své kůži. Přesto existuje reálná vůle dítě zničit.

Týrané dítě je často samo pokládáno za tyrana. Říká se o něm, že rodičům přináší jenom zklamání a že jim působí jenom potíže. „S tím dítětem je to těžké, je jako z divokých vajec, jakmile se k němu otočím zády, všechno rozbije a dělá vylomeniny“. Tak nezvedené dítě se nevejde do rodičovských představ.

Překáží, protože v problematickém vztahu rodičů zaujímá zvláštní pozici (např. nechtěné dítě rodičů, kteří by spolu raději nežili) nebo protože je odlišné (v případě postižení nebo školní zaostalosti). Pouhá jeho přítomnost odkrývá a znovuoživuje konflikt mezi rodiči. Jedná se o dítě – terč, jehož nectnosti je třeba napravit, aby „se vydalo správným

směrem“. Ocitáme se v absurdním kolotoči. Rodiče vytýkají dítěti, že je nešikovné a nechová se tak, jak by mělo, a dítě je čím dál nešikovnější a stále více se vzdaluje od vytoužených rodičovských představ. Rodiče pak neponižují dítě proto, že je nešikovné, ale dítě se nešikovným stalo, protože je ponižili. Odmítavý rodič využívá každé příležitosti (dítě se např. v noci pomočí nebo dostane ve škole špatnou známku), jak svoje násilí k dítěti ospravedlnit. Spouštěčem násilí však není chování dítěte, ale sama jeho existence.

Banálním, ale perverzním projevem násilí na dítěti je, že pro něj rodič vymyslí směšnou přezdívku. Stává se, že dítě je obdařeno něčím, čeho se rodičům nedostává. Je velmi nadané, přecitlivělé nebo zvědavé. Rodiče se pak snaží v dítěti to nejlepší zničit, aby neviděli své vlastní nedostatky. Jejich výpovědi nabývají podoby věčných pravd, jako např.: „Jsi budižkničemu“. Dítě se pod vlivem těchto tvrzení nakonec opravdu stává nesnesitelné a „hloupé“ nebo následně trpí nějakou charakterovou vadou a rodič má dobrý důvod ke špatnému zacházení a k týrání. Pod záminkou výchovy tak rodič ve vlastním dítěti uhasí jiskru života, která jemu samotnému chybí, zlomí dítěti vůli, zbaví je kritického ducha a zařídí vše tak, aby ho dítě nemohlo odsoudit.

Ve všech případech děti velmi dobře cítí, že neodpovídají přáním svých rodičů nebo že je zkrátka rodiče nechtěli. Pociťují vinu za jejich zklamání, za to, že jim dělají ostudu a že pro ně nejsou dost dobré. Omlouvají se za to, neboť by rády napravily narcismus rodičů. Je to však marná snaha.

Perverze v rodinách působí značné škody, ničí vztahy a láme osobnost jejich členů, aniž si toho jsme vědomi. Perverzní jedinci dokážou své násilné sklony velmi dobře maskovat. Ostatní lidé si o nich často vytvářejí velmi dobré představy. Proces znehodnocení druhého může být spuštěn ještě perverznějším způsobem, když je k jednání přivedena třetí osoba, většinou druhý rodič, který je sám nevědomky ovládán.

Zabít dítě fyzicky je jen těžko možné, ale lze alespoň zařídit, aby nic neznamenal, prostě je psychicky zlikvidovat. Tímto způsobem si člověk může zachovat dobrý obraz sebe sama, zatímco dítě průběžně ztrácí vědomí své vlastní důležitosti a hodnoty.

Dokonce i v případě, že je násilí rodičů na dítěti zjevnější, nelze je proto ještě právně postihnout, protože dosud není plně odhaleno. Dětské oběti perverzního násilí nemají jiné útočiště, než utéci k mechanismům obranného rozštěpení vlastní osobnosti a tak se stávají nositeli „mrtvého psychického jádra“. Všechno, co nebylo v dětství zpracováno, se znovu odehraje při ustavičných přechodech k dospělosti. Přestože se ze všech týraných dětí nestávají týrající rodiče, spirála destrukce je

vytvořena. Rodiče nemusí předávat svým dětem jenom pozitivní hodnoty jako je poctivost a úcta k druhému, ale mohou je také naučit nedůvěře a obcházení zákonů a pravidel pod rouškou „umění vyznat se v tlačnici“. Pak pro děti platí právo nejprolhanějšího. V rodinách, kde je perverzní chování pravidlem, se lze často setkat s veřejně utajovaným předkem, porušovatelem zákonů, který navenek přijal tvář hrdiny díky své prohnanosti. Když se za něj členové rodiny stydí, pak nikoliv proto, že by porušil zákony, ale protože neuměl být dost „šikovný“ a nechal se chytit. (1).

3.3 Výskyt patologických jevů v rodině

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, obecně označovaný v anglosaské literatuře jako Child Abuse and Neglect (CAN) a odtud převzatý i do naší terminologie, je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dětí, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.

Jde o syndrom se značně různorodými jevy, jak co do příčin, mechanismů, tak co do charakteru, závažnosti i dopadu na život dítěte a jeho nejbližšího i vzdálenějšího prostředí. Současně však zdaleka nejde jenom o jednostranný akt ze strany jejich původce či pachatele, ale o zvláštní interakci všech zúčastněných osob, složek a podmínek, v nichž tento proces probíhá. Je přitom více či méně určen společensko-kulturním vzorcem vztahů dospělých a dětí, postavením rodičovství a jeho významu ve společnosti. Dále je jeho právní úpravou, vyúsťující v hodnotu dítěte v ní, a samozřejmě osobnosti rodičů. Vedle těchto a celé řady biopsychosociálních faktorů daného prostředí není bez významu ani osobnost dítěte samého a jeho zvláštnosti či odchylky, které se podílejí na závažnosti poškozujících nebo ničících aktivit dospělých, jeho schopnosti jim čelit či naopak jim nadměrně podléhat.

Tělesné týrání

Fyzické týrání je nejpodrobněji prozkoumaný a popsáný jev v rámci syndromu CAN. Z něho se také postupně vytvářely základní přístupy k jeho dílčímu i celkovému poznávání a řešení.

Tělesné týrání dětí a jejich zneužívání aktivní povahy zahrnuje všechny akty násilí na dítěti. Patří sem záměrné opomenutí v péči o dítě, které vyúsťuje v jeho poranění nebo smrt.

Mezi děti tělesně týrané s následným poraněním se zařazují děti, u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opáření, trestání a také ovšem selhání ochrany dítěte před násilím.

Druhou podskupinou jsou pak tělesně týrané děti, jež nemají bezprostřední známky tělesného poranění, ale jsou zasaženy utrpením způsobeným dušením, otrávením či jiným obdobným násilím. Dále sem patří i děti, jež jsou záměrně vystavovány opakovaným lékařským vyšetřováním.

Těžiště tělesného týrání a zneužívání dětí lze především spatřovat v nezvládnuté, nadměrné agresi rodičů a ostatních osob. Přitom platí,

že čím je dítě menší, tím je bezmocnější a méně schopné obrany. Svědčí o tom obecná zkušenost a též objektivně zjištěná převažující četnost tohoto násilí vůči dítěti v raném věku.

Psychické týrání

Zatímco sexuální zneužívání a fyzické týrání jsou pojmy, pod kterými si většinou dovedeme představit konkrétní události a činy, psychické či emocionální týrání jsou pojmy obecně značně nejasné a také se o nich ani zdaleka tak často nehovoří. Dokonce i specializovaná pracoviště zabývající se týranými dětmi jsou zaměřená především na fyzické a sexuální týrání a zneužívání. Můžeme si to vysvětlit tím, že tyto fenomény jsou lépe vymezené a následky takového jednání jsou na první pohled zřetelné a koneckonců i dobře dokazatelné při dalších jednáních. Navíc se dají snadno doložit např. fotografií. Psychické týrání je zdokumentovatelné velice obtížně a i v našem soudnictví se s touto problematikou setkáváme jen velmi zřídka právě z těchto důvodů.

Nejběžněji zvažovaný výskyt psychického týrání je u rozvádějících se rodičů či u rodičů, kteří se o dítě „přetahují“, ať již po rozvodu, nebo i během soužití.

Psychické týrání obsahuje nejen složku aktivní, tj. že se nějaká činnost nepříznivá dítěti děje (např. nadávky, ponižování, zesměšňování, nedůvěra, opovrhování), ale zahrnuje i to, že se neděje něco, co má správně být. Není dítě, které pociťuje nelásku, nezáměr, nevšímavost či nedostatek péče těch, které má rádo, též psychicky týráno?

Někdy se zároveň s nedostatečnou péčí, nízkým zájmem o děti setkáváme s vysokými nároky rodičů na výkony, především ve školní oblasti. Poměrně nová je problematika dvoukariérových manželství, která se u nás nyní značně rozmohla především v podnikatelských rodinách. Tam, kde oba rodiče jsou plně vytíženi a zainteresováni ve svém oboru, kterému věnují téměř vždy podstatně více než zákonem uznanou pracovní dobu, nezbývá na děti leckdy vůbec žádný čas kromě zajištění základních potřeb. Že by děti nějak strádaly malým zájmem rodičů dospělé většinou ani nenapadne. Přece to vše dělají „pro děti“, aby se „měly dobře“, aby jim mohli koupit všechny lákavé věci. Vše je tedy z pohledu rodičů v pořádku až do doby, kdy potomci začnou nosit ze školy horší známky, než si rodiče přejí. Pak obvykle nastupuje „tvrdší“ režim – množí se zákazy chodit ven, sledovat televizi. Roste naopak frekvence příkazů, případně následují i výprasky. Velmi často jsou nároky na školní úspěšnost nepřiměřené schopnostem a možnostem

dětí a rozvíjí se bludný kruh nepřiměřených nároků a trestů , ve kterých dítě nemůže obstát, ať se snaží sebevíc.

Zvláštní kapitolu pak tvoří týrání ve formě permanentního srovnávání se sourozencem, který je podle rodičů chytřejší, úspěšnější, pořádnější, zkrátka po všech stránkách dokonalejší, a tudíž hoden obdivu a lásky, na rozdíl od tohoto dítěte, které si zaslouží leda odmítání, když už nepomáhá „ani tvrdý režim“.

Psychické týrání neexistuje pouze směrem od dospělých na děti, také se vyskytuje týrání rodičů jejich dětmi. Postižený otec či matka zažívají jistě pocit bezmoci, možná někdy i vzteku na vlastní dítě, nejčastěji však pocit, že to sami zavinili výchovou, že jsou tedy spravedlivě trestáni za něco, co spáchali. Tyto pocity brání konstruktivnímu řešení problému a eventuálnímu vyhledání odborné pomoci. Výchova v takto postižené rodině bývá málo autoritativní, dítěti je vše povoleno, nesetkává se s odmítnutím svých někdy těžko uskutečnitelných přání. Problematická je rovněž výchova málo důsledná, kdy to, co je dítěti jednou povoleno, je podruhé zakázáno. Nejednotností ve výchově může dítě obratně využít, co nepovolí jeden z rodičů, povolí druhý.

Šikana

Obvykle se definuje jako agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranných, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost nebo nemožnost účinné obrany. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti. Obtíže jsou s určením způsobu a míry agrese, jež rozhoduje o tom, zda lze určité jednání považovat za šikanování. Nejtypičtější je hrubé fyzické násilí nebo ponižující manipulace, jako např. obnažení oběti před skupinou. Oběť však může být také hrozbou násilí donucena sama k jednání, které ji ponižuje nebo jinak traumatizuje, např. požití výkaly nebo někoho zbít, poskytovat ponižující služby nebo vydat něco ze svého majetku. Kruté ovšem mohou být i nadávky a hrubý posměch. Nemusí být snadné určit hranici mezi takovým posměchem a běžným škádlením.

Z individuální charakteristiky šikanujících vyplývá, že šikanující jedinci jsou často všeobecně agresivní k vrstevníkům, učitelům i rodičům a sourozencům. Bývají od raného dětství temperamentově impulzivní, dominantní, s malou schopností vcítění do druhého. Agresoři mívají citově chladné rodiče, kteří jim tolerují agresivní chování.

Sexuální zneužívání

Příčiny sexuálního zneužívání jsou různé, spouštěcí podněty rozmanité. Někdy to může být dlouhá sexuální abstinence v důsledku partnerských konfliktů, nemoci, častého pobývání mimo domov v nemocnici, lázních, služebních cestách, na nočních směnách apod. a neschopností nalézt si vhodný protějšek pro sexuální uspokojení. Jindy sexuální agresor vede tzv. normální sexuální život, ale cítí se nespokojen, touží po změně a dítě ho začne sexuálně přitahovat. Může to zkusit jednou a již nikdy své chování neopakuje, protože si uvědomí, že překračuje hranici. Jiný v tom najde zalíbení a nemůže přestat. Takové dítě je pak dospělým většinou psychicky zastrášováno, je mu zdůrazňována nutnost udržení společného tajemství a je neustále drženo v nejistotě, co by se strašného stalo, kdyby tuto dohodu nedodrželo. Při prozrazení je pak velmi časté, že tyto důvody pachatel neudává – možná si je ani neuvědomuje – ale spíše tvrdí, že ho dítě provokovalo svým chováním, že si o sex vlastně řeklo samo.

Další z mnoha možných příčin, proč dospělý sexuálně zneužije dítě, jsou jeho sexuální deviace, čili sexuální úchytky, jejichž příčiny jsou v duševní oblasti. Pachatelé sexuálního zneužívání jsou většinou muži. Je však třeba myslet i na případy, kdy dítě obtěžuje žena. Zkušenosti ukazují, že se jedná o lidi přímo z rodiny nebo o lidi, které dítě zná ze svého okolí. Je všeobecnou představou, že člověk, který tímto způsobem ubližuje dětem, je zvrhlík, na kterém je to na první pohled vidět. Opak je pravdou. Jde většinou o nenápadné lidi s tzv. dobrým vztahem k dětem (mnozí také na svou obranu říkají, že jezdili na tábory a vedli dětské oddíly). Pocházejí ze všech společenských vrstev a mohou mít i vysokoškolské vzdělání.

Rozeznáváme tyto formy sexuálního zneužívání:

Exhibicionismus

Jedná se o bezkontaktní formu, při níž dospělý ukazuje svoje genitálie okolí, často přednostně dítěti. Většinou jde o cizí muže, kteří se objeví někde v parku a odhalují se před dětmi.

Harassment

Rozporuplnou formou obtěžování je tzv. harassment, který je obecně vymezován jako znepokojování, zneklidňování. Dospělý zneklidňuje dítě například slovními výpady, poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě apod. Veškeré toto chování dospělého má sexuální podtext, přestože dospělý tento motiv popírá.

Obtěžování

Spadá do dotykové kategorie. Jedná se o sexuální útok, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno ne erotogenních zónách, jako jsou prsa, hýždě, genitálie. Je velmi často provázeno slovním obtěžováním (vulgárními slovy, grimasami, gesty apod.).

Sexuální útok

Je to dotyková forma sexuálního kontaktu dospělého s dítětem, kdy se dospělý, za užití síly a často při obraně oběti, dotýká erotogenních zón dětského těla, mazlí se s ním a poškozují ho tím, že do něj vniká, např. prstem, jazykem nebo předměty. Nutí dítě k témuž nebo po dítěti žádá např. masturbaci penisu rukou. Může se pokusit o intrafemurální koitus (styk mezi stehna).

Znásilnění

Jedná se o dotykovou formu sexuálního zneužívání a označuje vynucené vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem.

Incest

Obecně je definován jako kontaktní sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek. Jedná se o sexuální styk mezi:

- dítětem a pokrevním rodičem,
- dítětem a příbuzným, včetně nevlastního rodiče,
- mezi sourozenci.

Zanedbanost a psychická deprivace

Samotná termín „deprivace“ se překládá jako „strádání“ nedostatkem něčeho. Je to tedy ubližování dítěti, a to někdy vskutku kruté a tak závažné, že hraničí s vraždou. Z tohoto konstatování pak dále vyplývá, že psychické strádání dítěte nedostatkem určitých podnětů, podobně jako v případě fyzického týrání, může být různého stupně a závažnosti a že v jeho výsledku spolupůsobí celá řada dalších okolností.

Společenská závažnost jednotlivých forem a stupňů psychické deprivace není vždy přímo úměrná hloubce a závažnosti, v jaké postihují určitého jedince.

Zanedbaností na rozdíl od deprivace se zpravidla míní následky nedostatku výchovy v prostředí socioekonomicky nízké úrovně. Zanedbané dítě vyrůstá obvykle v jednoduchém, primitivním prostředí, s nedostatečnou hygienou, bez vhodných vzorů vyspělého chování. Nechodí řádně do školy a nemá ve svém prostředí příležitost rozvinout svůj psychický potenciál. V takové zanedbanosti se pak hledá původ „mravní zpustlosti“, vyššího výskytu kriminality apod. v nejnižších (z hlediska socioekonomického) vrstvách společnosti. Jak ovšem ukazuje dnešní bádání i společenská praxe, je situace nepoměrně složitější, neboť této klasické zanedbanosti v posledních desetiletích v celém civilizovaném světě podstatně ubylo. Zdrojem neblahých sociálních jevů se stává spíše prostředí ekonomicky zajištěné, blahobytné, hygienicky vzorné, poskytující dokonalou příležitost k rozvoji duševních schopností svým členům. V něm však dítě přesto strádá citově i neupokojením potřeby identity a otevřené budoucnosti.

Alkohol a drogy

Abusus alkoholu má velice pestré projevy, pestrý obraz, od prosté nekomplikované intoxikace – opilosti, přes projevy návyku a dávání přednosti alkoholu před jinými životními hodnotami až po těžké psychické poruchy a dokonce alkoholovou demenci. Ať je to jakákoliv změna chování a prakticky kterékoliv projevy alkoholika v rodině, dotýkají se téměř vždy dítěte.

Například pouhá opilost. Opilý rodič se chová pojednou nepřiměřeně, je hlučný a veselý, podivně, pro dítě nesrozumitelně vtipkuje, mluví v narážkách, kterým dítě nerozumí. Dítě je často šokováno tím, že se otec potácí, že nad sebou ztrácí vládu, že zvrací a žádá pomoc a ohleduplnost od ostatních. To je ovšem téměř ideální obraz opilosti. Daleko horší pro dítě je, objeví-li se v průběhu alkoholové intoxikace zvýšená agresivita. Ta se může projevovat pouze rozladou a negováním všeho, přes nadávky, vulgárnost až po fyzické napadání členů rodiny, rozbíjení věcí a zařízení domácnosti. Děti přitom zažívají pocit děsu, strachu, obav z fyzického násilí. Z psychologického hlediska je ovšem, tak jak jsme to naznačili u ostatních psychických poruch, zcela zásadní to, že dítě vidí svého rodiče, otce či matku ve stavu, který je v naprostém rozporu s ideálními představami o tom, jakými by rodiče měli být.

V nespočetné řadě rodin je časté požívání alkoholu končící opilostí poměrně častým jevem. V těchto rodinách dochází ke konfliktům, hádkám a pro dítě vzniká neúnosná a málo snesitelná atmosféra. Velice často se stává, že matky si stěžují svým malým dětem na to, že otec je opilec, alkoholik, že dává přednost pivu v hospodě před rodinou, že utrácí peníze, které by rodina potřebovala. Matka hledá v dítěti spojence a zavaluje je tak problémy a do určité míry i odpovědnostmi,

pro které není vzhledem ke svému věku připraveno. Téměř příslovečně bývá to, že matka dokonce pošle dítě, aby přivedlo opilého otce z restaurace. Jak těžko se z hlediska dítěte takový příkaz nebo prosba matky splňuje, je snadné si představit. Dítě musí přijít do společnosti opilých dospělých lidí, mezi nimiž je jeho otec. Stává se předmětem vtipkování, ironických poznámek vůči své matce, ale také se proti němu obrací agrese, a to především otcova.

Při tom všem jde ještě o tzv. širší normu označovanou jako pijáctví, nikoliv o chronický alkoholismus spojený s postupnou devastací rodiče, který pije. Dojde-li k tomuto stádiu v období, kdy je dítě ještě ve škole nebo kdy dospívá, je pro ně silně traumatizující, když se musí denně stýkat s otcem, který byl dříve úspěšný, dobře pracoval, vydělával peníze a najednou je z něho soucit vzbuzující troska. Počáteční soucit se však rychle mění buď ve lhostejný vztah k otci, anebo ve vyslovenou nenávisť. Mnoho dětí se přiznává k tomu, že se za svého otce (či matku) stydí a že si ve svých fantaziích přejí, aby neexistoval, aby zmizel ze světa. S tím by zmizel i zdroj jejich utrpení.

Alkohol uvolňuje nejen agresi, a to zvláště u predisponovaných osob, ale vede u mnoha jedinců k projevům silné žárlivosti a podezíravosti vůči partnerovi. Dítě je opět „vtahováno do hry“, jeden z rodičů je žádá, aby sledovalo chování toho druhého, aby poslouchalo telefonické hovory a přinášelo nějaké důkazy o domnělé či faktické nevěře. Dítě je nuceno do spojenectví, do kterého se mu většinou ani trochu nechce.

Protože alkohol u některých lidí velmi výrazně odstraňuje společenské zábrany, vede často k sexuálnímu násilí, a to vůči dětem. Zvláště často se to děje v rodinách, ve kterých žije matka s dcerou z prvního manželství a nevlastní otec.

Zatímco v minulosti se problémy kolem alkoholu týkaly především mužů a na ně byla soustředěna pozornost, ukazuje se, že v posledním desetiletí neúměrně roste spotřeba alkoholu u žen. Jejich styl pití je jiný než u mužů. Daleko častěji než muži pijí totiž samy a potají. Dospějí-li do určitého vyššího stádia závislosti, jsou důsledky změněného matčina chování pro děti obzvlášť závažné.

Otázka, jak je ohrožena prosperita a vývoj osobnosti dítěte v případech, že někdo z jeho rodičů je závislý na alkoholu je velice závažná. Děti z rodin alkoholiků mají obecně horší zdraví, jsou častěji vážně nemocné a jsou častěji hospitalizované. Dostávají se také velmi významně častěji do evidence dětské psychiatrické služby. Ukázalo se, nejde jen o negativní působení otce, ale také matky – manželky alkoholika. Zdá se, jako by se matky o děti méně staraly, měly o ně menší zájem, neplnily dostatečně svou rodinnou a mateřskou roli.

Vnitřní život rodiny je charakterizován napětím, konflikty, výchovnou nedůsledností a nejednotností. Matka se patrně stará více o své problémy, které ji z komplikovaného manželství vznikají, než aby měla dostatek pochopení a sil pro citlivé plnění potřeb dítěte.

V nadpisu kapitoly se hovoří nejen o alkoholu, ale také o jiných látkách, které vzbuzují návyk. Myslí se tím různé typy drog, ale také některé psychoaktivní látky, ať už ordinované lékařem, nebo farmaka, ke kterým se určitá osoba dostala jinou cestou.

Zdá se podle všech dostupných klinických zkušeností, že počet případů, kdy dítě trpí tím, že rodiče užívají drogy, je patrně zatím nevýrazný. Drogy jsou totiž užívány nejčastěji u dospívajících nebo v období tzv. rané dospělosti. Jen málo z těch, kteří drogy berou, je vdaných a ženatých a jen málo z nich má dítě. Pokud se dítě narodí, objeví se často zlomová situace v tom smyslu, že rodiče od drog buď úplně upouštějí, nebo přecházejí na běžnější závislost, jako je např. alkohol. Pokud se tak nestane, či lépe řečeno, než se tak stane, přebírají péči o dítě většinou prarodiče. Je však nutné zdůraznit, že s rostoucím počtem případů mladých lidí, kteří jsou závislí na některé z drog, může v budoucnu také růst počet dětí, které se těmto jedincům narodí, a že ne ve všech případech se objeví pozitivní kompenzační mechanismy ochraňující dítě. (7).

3.4 Odraz špatné výchovy v kriminalitě

Za nejvýznamnější příčinu je nutno považovat nedostatky v rodinné výchově. Vedle nich spočívají příčiny kriminality však i na dalších faktorech:

- nízká úroveň až absence vhodných aktivit využitelných ve volném čase mládeže, nedostatečná výchovná práce a vliv školy ,
- problém kvalifikace a vzdělání,
- nedostatečná mravní a citová výchova,
- absence právního vědomí.

Negativně působí i nedostatek životních zkušeností, menší schopnost adaptability mladého člověka na nové prostředí, změnu stylu života nebo rychle a správně reagovat na některé situace a podněty, což je provázeno častými chybami v jednání. Správné zvládnutí situace je závislé mimo jiné i na potřebných dovednostech a návycích, které u mladého člověka bývají nedostatečně rozvinuty. Sociologickými průzkumy je prokázáno, že mládež má i přes příslušnost k různým sociálním skupinám určité společné znaky, které se projevují ve vhodnosti zájmů a postojů k přijímání hodnot, ve způsobu chování a jednání. Proces sociálního přizpůsobení jednotlivce i skupiny však probíhá individuálně.

Specifický je u mládeže i způsob páčání kriminálního deliktu (modus operandi) a výběr objektů napadení. Dospělý pachatel využívá zkušeností z osobních kontaktů s lidmi, které mládež postrádá. Proto kriminální delikt spáchaný dítětem nebo mladistvým je do značné míry improvizací ve vzniklé situaci, která s klesajícím věkem postrádá originalitu a nápaditost. Děti při páčání kriminálního deliktu často jednají po vzoru představitelů akčních filmů. Improvizace je také jedním z důvodů, proč se děti a mladiství při páčání kriminálního deliktu dopouštějí mnohem závažnějšího trestního jednání než zamýšlely.

Odlišnost se projevuje i v motivaci. Je to způsobeno již uvedenými vyvíjejícími se psychosomatickými změnami a také prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a postavením, které v určujícím prostředí zaujímá. (2).

3.5 Dílčí závěr

Je zřejmé, že někteří lidé mají k aktům týrání blíže než jiní, že jedny děti se stávají častěji obětí týrání než druhé, že jsou životní situace, které spíše než jiné vyvolávají projevy násilí vůči dítěti, a že konečně mohou nastat různé kombinace všech těchto možností. Totéž ovšem platí o pohlavním zneužívání dítěte i o jeho těžkém zanedbávání.

Na úrovni rizik je také zřejmé, že jiné jsou zpravidla příčiny aktivního týrání dítěte, jiné zanedbávání dítěte a samozřejmě velmi jiné pohlavního zneužívání. Jiní lidé dítěti aktivně ubližují a jiní mu ubližují pasivně, tj. svým nezájmem, nevšímavostí či nedostatkem kontaktů. K násilí vůči sobě provokuje dítě dráždivé, zlostné, křičící, neklidné. Naopak, riziku zanedbávání je vystaveno především dítě pasivní, nenápadné. Nežádoucí sexuální chování dospělých mužů spíše provokují holčičky výrazně ženských tvarů, koketní, svádivé. K týrání dítěte vede akutní nebo i chronický stres, k zanedbání nadměrné zaujetí něčím mimo dítě (např. osamělá matka, která se znovu zamilovala a novým vztahem je naprosto zaujatá, takže o dítě se nezajímá).

Prevence na této úrovni tedy znamená tato rizika odhalovat, objasňovat, poznávat a mít je pod kontrolou . Jde tedy o to chránit dítě i potenciální pachatele CAN, aby to, co bylo jen „v možnosti“, se nestalo skutkem.

4. Trestně právní aspekty špatné rodinné výchovy

Při určování příčin a podmínek páčání trestné činnosti mládeží jsou určujícími faktory – mikrostruktura, která na jedince i skupiny působí a vývojové zvláštnosti mladého člověka. Převážně tyto dva základní faktory formují hodnotový systém, sociální orientaci, postoje ke společnosti i jednotlivým osobnostem a další charakterové atributy osobnosti člověka. Rozhodující roli při formování má nezpochybnitelně rodina, přátelé, známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Výrazný podíl na výchově má škola a ovlivnění kamarády, partou apod. Negativně působící faktory pak nejcitlivěji zasahují oblast psychiky člověka, tj. intelekt, citovou a morální složku osobnosti. Rozdílnost v dosažené úrovni a kvalitě uvedených faktorů je příznačná nejen mezi věkovými kategoriemi člověka, ale i mezi jedinci stejného věku. Rozdíly jsou patrné i ze sociologického hlediska, kde jsou určující především sociální funkcí a pozicí, kterou jedinec zaujímá ve společnosti a v dané věkové skupině. Mládež tak netvoří homogenní sociální skupinu.

Všechny uvedené, ale i další faktory, pokud jsou ovlivněny patologickým vývojem, jsou významné i z kriminologického pohledu a určují strukturu a způsob páčání kriminálních deliktů. Obecně pak o nich hovoříme jako o příčinách, které vedou k páčání trestné činnosti (kriminálních deliktů) dětmi a mladistvými.

Právní úpravy

- sdělení č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte – přijato v r. 1992 na úrovni mezinárodní smlouvy
- z.č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších změn a doplňku Trestní zákon z.č. 141/1961 Sb. ve znění pozdějších změn a doplňků Trestní řád
- ZPPP č. 8/2002 – postupy příslušníků PČR při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži
- §102 tr.ř. – výslech osoby mladší 15-ti let (rodiče jako zúčastněné osoby, pokud nebude později vyslýchán jako svědek, přítomnost třetí osoby, pedagog, apod.)
- §157 tr. ř. – soudně znalecké posudky, odborný posudek konzultanta
- §158 tr.ř. – dítě mladší 15-ti let má nárok na obhájce
- z.č. 359/1999 Sb. Sociálně právní ochrana dětí
- Č.j.:14144/98-22 MŠMT ČR – spolupráce škol a předškolních zařízení s PČR při prevenci
- Č.j.:14423/99-22 MŠMT ČR – výchova proti projevům rasismu, xenofobie a intoleranci
- Č.j.:28275/00-22 MŠMT ČR – prevence a řešení mezi žáky škol a školských zařízení

- Č.j.:14514/00-51 MŠMT – prevence a řešení soc. patologických jevů u dětí a mládeže
 - Č.j.:10194/02-14 MŠMT ČR – jednotný postup při uvolňování žáků z výuky a postup při záškoláctví
- Z.č. 200/1990 Sb.- přestupkový zákon ve znění pozdějších změn a doplňků

5. Policie ČR a rodinná výchova

Skupinou vlivů, které působí na vývoj kriminality, jsou podmínky, které napomáhají nebo ulehčují spáchání kriminálního deliktu. Jde o takové vlivy, které působí objektivně v daném období, čase a společenském klimatu. Obecně platí, že příčina je realizována za určitých podmínek, nebo jen v určitých podmínkách. Hodnocení podmínky pro spáchání kriminálního deliktu je výrazně ovlivněno osobou, která tuto podmínku musí vnímat de facto jako příležitost k překročení mezí morálního, společností dovoleného jednání a chování. To, co může být podmínkou pro páčání trestného činu mladistvým, může naopak u dospělého pachatele působit jako překážka ke spáchání trestného činu a naopak.

Zvláštnosti způsobu páčání trestné činnosti mládeže lze charakterizovat takto:

- výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže,
- trestná činnost je obvykle páčána skupinově s nízkou úrovní organizace,
- obvykle schází příprava ke spáchání trestné činnosti, pokud je trestná činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní a nedokonalá,
- chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, projevující se např. zbytečnou devastací okolí a předmětů,
- nevýhodou mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku, fyzické síly apod. je nahrazován neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle,
- při recidivě trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují. Vzniká tak charakteristický soubor opakovaného konání,
- alibi si zajišťují u svých kamarádů, nebo v partě, o připravované trestné činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party,
- obvykle schází snaha utajovat spáchání trestného činu,
- předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují,
- rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální apod.

Příkladem je násilná trestná činnost, která pokud je spáchána mladistvým pachatelem, je doprovázena vysokým stupněm brutality. Ve struktuře pachatelů je evidentní snižování věkové hranice s osobami mladšími 15 let. Dalšími charakteristickými znaky páčání trestné činnosti mládeží jsou vliv alkoholu, skupinové páčání – jen výjimečně se násilné trestné činnosti dopouští mladiství osamoceně, využívají anonymity party. Pachatelé, podpoření ostatními členy party jsou agresivnější, než kdyby vystupovali samostatně. Násilné jednání přerůstá v některých

případech až k hromadnému ničení zařízení objektů a brutální napadání kolemjdoucích. Jednání mladistvých pachatelů v takových případech má znaky podobné davovému efektu. Pro brutalitu mládeže je dále typické, že těmito projevy je obvykle kompenzován nedostatek fyzické síly, zejména použitím různých zbraní. Vyhrožování obětí dalším násilím s cílem zastrašit je dalším typickým znakem násilné trestné činnosti páchané mládeží. Nejčastěji páchanými trestnými činy násilné povahy jsou ublížení na zdraví. Výjimečnými však nejsou ani vraždy, u pachatelů ve věku kolem 18 let i loupeže. (2).

6. Možná východiska

Rodinná výchova je základ, na kterém pak staví škola. Občas je třeba tyto základy více či méně poopravit, na některých nelze stavět vůbec. Některá rodina uplatňuje nadměrnou péči, někde jsou kladeny neodpovídající požadavky na dítě. Někdy je dítěti naopak dána naprostá volnost, někde je malá péče zdůvodněna nedostatkem času nebo malým zájmem o dítě. To vše ztěžuje orientaci dětí v životě a jejich pozitivní socializaci.

Již léta se za kardinální nedostatek všech preventivních aktivit považuje nezájem a minimální spolupráce rodičů. Veškeré snahy o zapojení rodičů na úrovni základních a středních škol vyznívaly v lepším případě jako nedostatečné, ve většině případů jako marné. Je to dáno celkovým odtažitým vztahem rodičů a školy, což je velký problém, na kterém se podílí obě zúčastněné strany.

Situace na úrovni mateřských škol je příznivější, což je dáno jednak větším zájmem rodičů o dítě předškolního věku a zejména denním kontaktem učitelek s rodiči.

Zde je místo k založení pozitivních a přirozených vztahů ke škole ze strany rodičů, tady je řešení problému, kterým je malý zájem a informovanost rodičů o prevenci společensky neakceptovatelných jevů. (8).

7. Závěr

Mít dobrou rodinu znamená mít dobrý začátek do života, mít dobrý žebříček hodnot, který nás bude ovlivňovat a doprovázet po celý život.

K základní funkci rodiny patří funkce biologicko-reprodukční, která nejen zabezpečuje základní biopsychické potřeby muže a ženy, ale hlavně zachovává lidský rod. Zajišťuje generační návaznost.

Jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Na první pohled se to zdá být docela samozřejmé a snadno dosažitelné. Ale přece jen je třeba se nad tím zamyslet a někdy i napnout hodně sil, abychom tyto dvě podmínky splnili.

Ta první požaduje, aby rodiče měli své dítě rádi. Ta druhá požaduje, aby se měli rádi navzájem. Aby dovedli vytvořit společenství, které bude trvat po celý jejich život a ve kterém bude všem dobře. Všichni členové rodiny tu najdou přístav jistoty, odkud i děti se budou vydávat na výpravy za poznáním světa, ale kam se také budou vždy rádi vracet.

Už to, že se nám dítě narodilo, je velký zázrak života, který nám každý den bude přinášet něco nového. Rodiče by si měli uvědomit, že záleží na nich, jakou rodinu pro výchovu svých dětí vytvoří, co vše jsou schopni obětovat, aby dítěti mohli dát co nejvíce svého času, aby čas strávený s rodinou byl pro ně prioritou. Umění dítěti naslouchat, vytvořit mu zdravé zázemí, poskytovat potřebnou péči, dát a přijímat lásku, jsou jistě hlavní předpoklady pro zdravý vývoj dítěte, pro jeho začlenění do společnosti jako plnohodnotného jedince.

Rodina je v této roli nezastupitelnou institucí a pokud selže, dochází k výskytu negativních jevů, které mají dopad nejen na dítě, členy rodiny, ale jistě se promítnou v životě celé společnosti, jelikož děti ze závadových rodin se dopouštějí páčání trestné činnosti, kdy tato je většinou páčána mnohem brutálnějším způsobem oproti dospělým.

Prací bylo ověřeno, že současná rodina je skutečně rodinou zaměstnané ženy, jelikož prostředky k obživě a řádnému chodu rodiny musí v dnešní době obstarávat oba rodiče. To, že oba pracují, mnohdy podnikají, má jistě vliv na výchovu dětí, jelikož právě volný čas, který rodiče svým dětem věnují, je tím podstatným, co mohou nabídnout.

Tyto skutečnosti pak jistě vedou k výskytu problému v rodině, odráží se v kriminalitě a dotýkají se celé společnosti.

Resumé

V bakalářské práci na téma „Rodinná výchova, její základní problémy a východiska“, je celkové přiblížení problematiky instituce rodiny.

V práci jsou shrnuty poznatky z historie vzniku rodiny až po současnou rodinu, tradic rodinné výchovy a její základní funkce, které by rodina měla plnit. Pozornost je dále věnována vztahům uvnitř rodiny, výskytu agresivity a patologických jevů v rodině, které mají dopad v oblasti kriminálně závadového jednání pro společnost.

Prací bylo ověřeno, že problém rodinné výchovy je velice choulostivou problematikou, která zasahuje do života každého občana při výskytu negativních jevů v rodině a tedy je hlavně na rodičích, jakou rodinu pro sebe a své děti umí vytvořit a co vše jsou schopni pro její řádný chod obětovat.

Anotace

Práce je zaměřena na problematiku rodinné výchovy, na vzájemné vztahy členů rodiny. Je poukázáno na jednotlivé funkce a tradice rodiny, které by rodina měla plnit. Pozornost je dále věnována výskytu agresivity a patologických jevů v rodině, které mají dopad v oblasti kriminálně závadového jednání pro společnost.

Klíčová slova:

Rodina, historie rodiny, výchova, děti, agresivita, patologické jevy, kriminalita.

Annocation

The final thesis is focused on problems of family upbringing and family relations. It is referred to the role and tradition of the family every family should comply with. The attention is also paid to the occurrence of aggression and compulsive phenomena in families with impact on criminal antisocial behaviour.

Key words:

Family, tradition of the family, upbringing, children, aggression, compulsive phenomena, criminality.

Seznam použité literatury

1. Hirigoyen, M. Psychické násilí v rodině a zaměstnání. Praha 2002
2. Jilčík, T. Plšková, A. Zapletal, L. Úvod do problematiky sociálně patologických jevů. Brno 2003
3. Mach, J. Šmolka, P. Když vás trápí někdo blízký. Praha: 1999
4. Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: 1997
5. Matějček, Z. Rodiče a děti. Praha: 1989
6. Nevoránek, J. Řehoř, A. Kapitoly ze sociologie rodiny. Brno 2004
7. Synovský, J. Dytrych, Z. Matějček, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: 1995
8. Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení. Praha 2001